

«Αμα όμως ή α' Ακρόπολη» δογματίζει πως ακό-
βουμε μια συλαβική αύξηση χωρίς να ξέρουμε το
διότι, πάει να πει πως ή α' Ακρόπολη» διέβα-
σε ούτε λέξη από όσα γραφτήκανε για το ζήτημα
αυτό, και με ανθρώπους που κατεβαίνουν αμελέτητοι
στον αγώνα δι χωράει καμιά συζήτηση. «Ας χαίρε-
ται λοιπόν τή μισή της και τούς μισούς της και
ας τσαμπουνάει ό,τι θέλει. Ποιός μπορεί νάν τηνέ
εμποδίσει να κάνει το κέφι της!

Είμαστε βέβαιοι πως κάποιος ρεπορτάγκος της
α' Ακρόπολης έγραψε το άρθρο της Τρίτης, γιατί
μόνο φιλόδοξος ρεπορτάγκος μπορεί να υποστηρίξει
τέτοιες χοντρές άνοησίες.

ΕΙΠΑΜΕ

στο περασμένο φύλλο 'Εθνικό το βιβλιάρκι του κ.
'Ηλία Σταύρου «Θρησκεία και Πατρίδα» και τέτιο
είναι στ' αλήθεια. Να πούμε περισσότερα, καθώς του
αξιίζουν, δεν μπορούμε μέσα στο βιβλίο υπάρχι
κάπιο αφιέρωμα τιμητικώτατο για το «Νουμά» που
μας έμποδίζει να μιλήσουμε πλατιά και να αναλύσου-
με το λαμπρό αυτό βιβλίο, που πρέπει όλ' οι Ρωμιοί
νάν το δώσουνε στα παιδιά τους, έν έχουν τή φιλο-
δοξία νάν τά κάνουν καλούς πολίτες κι όχι δασκα-
λοδρέματα.

Ξεσηκώνουμε δώ μονάχα τά περιεχόμενά του κι
άπ' αυτά θα καταλάβετε τήν αξία του βιβλίου.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ : 'Αφιέρωμα, Χριστούγεννα — Πά-
σκα — Σπερινός — 'Η Παναγιά του Κασώπ.

ΠΑΤΡΙΔΑ — 'Αφιέρωμα — 'Η σημαία της Πα-
τρίδας — Έμπρός μάς — Στή μάχη μέσα — Στο θά-
νατο ενός 'Ηρωα — 'Ο θελοντής — 'Ο όρκος του νεο-
σύλληπτου — Στόν 'Εθνικό στόλο — 'Η σημαία της
Ταβέρνας — Στα Μακεδονικά σώματα — Στους ξε-
τεμένους.

Καλά το χαρακτήρισε κάποιος «βιβλίο μικρό μα
που βρίσκεται μέσα του κάτι μεγάλο».

ΚΑΠΙΟΣ

κ. σχολαστικός βγήκε, φαίνεται, να χτυπήσει στις
α' Αθήναις τον κ. Μ. Τριανταφυλλίδη για το άρθρο
του. Τι είδους χτύπημα έκανε ο κ. σχολαστικός δεν
το ξέρουμε· ξέρουμε μοναχά πόσο μαστορικά τονέ
συγύρισε στο «Νέο Άστυ» της Δευτέρας ο Γιώργης
Πολίτης, ο γιός του κ. Πρύτανη, μ' ένα άρθράκι

του — και πόσο νόστιμα και λογικά του απόδειξε
πως δεν ξέρει τί λέει.

Άπό το άρθρο του κ. Πολίτη ξανατυπώνουμε
δω τον τελευταίο παράγραφο :

«Κρίμας που στην Ελλάδα τα μάτια δεν τά-
χουμε για να βλέπουμε, και κρίμας που ή ψυχή μας
δεν αισθάνθη ακόμα, καθώς το παίνεται ο κ. Μ.,
τήν άπλη όμορφη του αρχαίου κόσμου, τήν τόσο
μεγάλη στην απλότητά της. Όταν θα νοιώσουμε
τήν αρχαία ποίηση και τήν αρχαία τέχνη όπως
τήν ένοιωθαν όσοι μια φορά καθώσαντε στο Διονυ-
σιακό Θέατρο, κι' όσοι άκουγαν από τούς ραψώδους
άπαγγελόμενα τά ποιήματα του Όμηρου, τότε θα
μάθουμε να μ'ην καταφρονάμε τή γλώσσα μας, και
δε θα λέμε πια πως δεν έμιλήσαμε ποτέ τή γλώσ-
σα που μάς έπότησε μαζί με το γάλα της και με
τήν καρδιά της ή μάνα μας».

Ο κ. Σχολαστικός έλπίζουμε να ωφελήθηκε
σημαντικά από το μάθημα που πήρε και δε θα ξα-
νακάνει άταχτα.

ΤΡΕΛΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΠΟΘΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ

Του κ. Ψυχάρη.

« — Πούθε, Γλυκέ μου και Καλέ;
Δε σέ θυμώμαι διόλου ως τώρα...
Κι ο Πόθος σκύβει και μου λέει :
« — Στή μαγεμένη σέ είδα χώρα »

Μακριά που οι Πόθοι αναγελούν
Τους Νιούς, που τούς γελούν αγάπες,
Και, σάν τά κρίνα, τούς φιλούν
Λευκές οι μάγισσες οι αγάπες.

'Εκεί έγω σέ είδα μια φορά,
Διόλου χωρίς να με κοιτάξεις,
Κ' είχες τήν πλάνα τή χαρά
Σε κόρφους μάγους να πετάξεις...

Γύρισε τώρα μη θωρείς
Το δρόμο έκείνονε τον ίδιο :
Μ' έμέναν' έλα να χαρείς
Κόσμο χαρούμενο περίσσιο.

γίες των γυναικών. Μα τώρα πια τέλειωσαν όλα!..
Κοντά στο φόβο μου βάλατε και τή ντροπή! Με
κάματε να μη μπορώ ν' απολογηθώ στον άνθρωπο,
που με τή μεγαλύτερη σκληρότητα ήρθε να με βρί-
ση και να μ' αναγκάσει να κάμω ό,τι ήθελε αυ-
τός... Να! δεν είμαι τίποτα πια... Έγινα κάτι
λιγότερο κι από το τίποτα!

ΞΕΝ. 'Α! γιατί να μ'ην έχω τή δύναμη ν'
ανοίξω της ψυχής σου τά μάτια για να ιδής τήν
αλήθεια.

ΠΑΥΛ. Τήν αλήθεια;... και δεν τή βλέπω,
δεν τή ακούω, δεν τή νοιώθω γύρω μου, παντού;
Νά ιδώ τήν αλήθεια! Και το λέει έτσι πικρά το
στοματάκι αυτό, που πάντα τραγουδούσε το ψέμα
της ζωής!

ΞΕΝ. Πατέρα!

ΠΑΥΛ. Να τώρα τά όμορφα σου όνειρα, ή λα-
τρεία σου στην καλοσύνη και στην αγάπη, ή λεύ-
τερη χαρά σου ένωμένα με τον πιο βάρβαρο τρόπο
σε πράξη, που με κάνει να κρύβω το πρόσωπο από
ντροπή, που μ' αναγκάζει να σκύβω τά μάτια για
να μ'ην αντικρύσω το ανάμπαγμα του κόσμου, που
μου παίρνει τή δύναμη ν' αποκριθώ σ' όσους με
βρίζουν.

Νανέβουμ' έλα στο ψηλό
Της Μάνας Νιότης το παλάτι,
Ποτέ ένα δάκρυ σου θολό
Που δε θα ήσκιώνει σου το μάτι.

Ποιές που δε θα χωριστείς
'Από τή γλώκα κι άπ' το γέλι
Και θα είς' εκεί ο κελαϊδιστής
Με χείλη ζάχαρη και μέλι...

Τόν Πόθο τότε ακολουθώ,
Μα στα ψηλά του ως ανεβαίνω
Μου κράζει : — Τώρα δέν ποθώ
Τώρ' άλλο τίποτις... πεθαίνω!

Κ' έτσι ο φτωχός τραγουδιστής
Με τή Μαννούλα του άπομένω :
Της Νιότης παρηγορητής,
Με χείλη πάντα πικραμένο.

1906 Σπέτσες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ*

MONACHO, 25.11.06.

Φίλε κύριε Κακλαμάνε,

Είδα να δημοσιεύεται στα τελευταία φύλλα του
«Νουμά» σε μετάφραση το άρθρο του Μπρούκμαν
για το γλωσσικό μας ζήτημα. Κρίμα που ο «Νου-
μας» δε διαβάζεται σε όλα τά ελληνικά σπία και
που ή γλώσσα στην όποια μεταφράστηκε ή μικρή
αυτή μελέτη έμποδίζει και αυτή να διαβαστή από
όλους τούς «όρθοφρονούντας» στο περίφημο ζήτημα.
Γιατί τά μετρημένα λόγια που βρίσκονται εκεί μέ-
σα για τίς γλωσσικές μας συνθήκες έχουν μεγάλη
σπουδαιότητα και έπρεπε από όλους να διαβαστούν
και με προσοχή. Και για τή σημασία αυτή ήθε-
λα να πω δυο λόγια, ξεσηκώνοντας δυο ιδιαίτερες
μεριές :

1) Το άρθρο έγραφε από τον Μπρούκμαν.

*) Δημοσιεύτηκε στο «Νέο Άστυ» (13 του Δεκεμβρ.,
σελ. 1, στηλ. 6) με τον τίτλο «Αί τελευταίαι λέξεις του
Γλωσσικού ζητήματος».

ΝΙΚ. Κ' εσύ;

ΠΑΥΛ. Να!...κ' εγώ. Έγινες αντίπαλος του
τρόμου μου και με νίκησες! Δυναμώσες με τά λό-
για σου το βάσανό μου και με νίκησες! Είς' ευ-
χαριστημένος;

ΝΙΚ. Δεν ξέρω... Ξέρω μονάχα ότι θα γίνω
για μένα εκείνο, που περιμένουν όλοι...

ΠΑΥΛ. Φύγε τώρα... Ο Στέφανος δε θα πάρη
τήν Ειρήνη! Φύγε!... Ω! δε βαστώ άλλο.

ΞΕΝ. Πατέρα... πατέρα, τί έχεις; είμ' εγώ.

ΠΑΥΛ. Φύγε!

ΞΕΝ. Δεν ήρθεν ακόμα ή ώρα να με διώχνης
από κοντά σου· πρέπει να μ' ακούσης.

ΠΑΥΛ. Όχι! δε θέλω... φύγε!

ΞΕΝ. Άν ήξερες, πατέρα, πόσο άδικος γίνεσαι!

ΠΑΥΛ. Άδικος!... μπορείς ακόμη να μου λές
καταπρόσωπα σάν τή μητέρα σου τή λέξη αυτή;
Άδικος εγώ, που και τώρα δε με κρατάει ή καρ-
διά μου να λησμονήσω τί μου είσαι, άν κ' εξαιτίας
σου έγιναν τó περιγίλιο όλων; Γιατί να μ'ην έχω
τή δύναμη να γίνω αληθινά άδικος, όπως θα σάς
αξιζε;

ΞΕΝ. Γι' αυτό ίσια-ίσια πρέπει να μ' ακούσης.

ΠΑΥΛ. Όχι· ξέρω τίς συνηθισμένες δικαιολο-

ΞΕΝ. Βλέπω, πως έν προσπαθούσα να δικαιο-
λογηθώ θάβριζα τον εαυτό μου!

ΠΑΥΛ. Να δικαιολογηθής;...Μά δε θα μού
φανή καθόλου παράξενο, άν έχης το θάρρος. Άνίσως
και σου λείπη εμένα, θανείσου το από τή μητέρα
σου...Ταιριάζετε τόσο σε όλα! Γιατί να μ'ην έ-
χης και το θάρρος της; Ξέρετε να τά περιφρονάτε
όλα τόσο, που δε θα δυσκολευτήτε να βρήτε όμορ-
φες δικαιολογίες... Η συχνή συναναστροφή σου με
το Στέφανο, ή φωτιά της νιότης, ή λύπη που γεν-
νάει ή έρημιά του στον κόσμο... ή τραγική ιστορία
του πατέρα του... Τήν ξέρεις βέβαια κ' εσύ τήν ι-
στορία του πατέρα του και με τήν πονετικά σου
καρδιά θέλησες να διορθώσης τάδικο της μητέρας
σου σ' αυτόν.

ΞΕΝ. Ω! πόσο κακός γίνεσαι!

ΠΑΥΛ. Κακός!...κακός!...με κάνει' ίσως τέ-
τοιον' ίσως, που όλη σας τήν αγάπη τή φυλάξατε
για έναν πεθαμένο!... Η μάνα αγάπησε σ' όλη
της τή ζωή έναν πεθαμένο κ' ή κόρη το γιό του!..
Αυτό είναι καλοσύνη! αυτό είναι μεγαλειό ψυχής!..
Και για μένα ξέρατε να κρατήστε τή λύπη, τή
ντροπή...

ΞΕΝ. Πατέρα!

2) Τὸ ἄρθρο ἐγράφηκε στὰ 1906.

Στὸ ἐθνικώτατο ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο, μολονότι ἀδιάκοπα μᾶς λέγουν ὅτι ἔχει λυθῆ πρό καιροῦ, τόσο μελάνι ἰχθύηκε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ χύνεται, στὸ ζήτημα τοῦ ὁποῖου τόσο σιγὰ καὶ τόσο δειλὰ ἐφαρμόζεται ἡ λύση, ἤρθε νὰ προστεθῇ μιὰ σπουδαιότατη συμβολή. Ὡς τώρα πολλοὶ ξένοι νεοελληνισταὶ εἶπαν τὴν ἰδέα τους σχετικὰ μ' αὐτό, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ὅταν εἴχατε νάκουστούν ἐξω ἀπὸ τὸν περιορισμένο σχετικὸ κύκλο, ἡ γνώμη τους δὲν ἐβάρυνε ὅσο ἔπρεπε καὶ δὲν ἀκούσθηκε μὲ τὴν προσοχὴ πού τῆς χρειάζονταν, γιὰτὶ δὲν ἐσύμφερε. Συχνὰ μάλιστα τοὺς εἶπαν προκατειλημμένους, ἀκατάρτιστους, ἀκατάλληλους νὰ σχηματίζουν καὶ ποῦν γνώμη, ἀπροσδιόνυσους καὶ τὰ τέτοια. Γι' αὐτὸ εἶναι γιὰ τοὺς φίλους τῆς Μεταρρυθμίσεως, γιὰ τοὺς στρατιῶτες τῆς Ἰδέας, διπλὰ εὐχάριστη ἡ ἐτυμηγορία πού μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν ψηλὴ σκοπιὰ τοῦ γλωσσολόγου τῆς Λειψίας.

Τὴ φορὰ τούτῃ μᾶς παρουσιάζεται μὲ τὴν γνώμη του ἕνας σπουδαῖος εἰδικὸς καθηγητὴς, ἕνα πρόσωπον τοῦ ὁποῖου τὸ κύρος ἔχει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο δικαίωμα στὸ σεβασμὸ μᾶς καὶ τὴν ἐκτίμησίν μας καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ κρίσις ἐξασφαλίζει ὅλην τὴν δυνατὴ ἀντικειμενικότητα, ὅση βγαίνει ἀπὸ τὴν γνώση, τὴν πεῖρα, τὴν σύγκρισιν τὴν ἀμεροληψία.

Ὁ Μπρούκμαν εἶναι ξένος, δὲν ἀνήκει λοιπὸν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δύο στρατόπεδα, καὶ τοῦ λείπουν οἱ φυσικὲς, βέβαιες ἢ πιθανὲς προλήψεις τῶν κύκλων μᾶς· δὲν ἀνήκει οὔτε στοὺς «ὀρθοφρονούντας», τὴν μεγάλη αὐτὴ ἀνώνυμη ἐταιρεία τῶν ἀδρανῶν, ἡ ὁποία ἐβιάσθηκε νὰ ἐξασφαλίσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴ συνέσιν τὴ λογικὴ, τὴν ἔλλειψιν φανατισμοῦ καὶ παραλογισμῶν. Ὁ Μπρούκμαν στέκεται μακριὰ καὶ ψηλὰ, ἀκούτε τὸν ἕνα, ἄκουτε τὸν ἄλλο, διάβατε, παρατήρησε, σκέφτηκε, καὶ μᾶς λέγει τὴν γνώμη του. Εἶναι ἀπ' τὴς μεγαλύτερες κορυφὰς τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ὥστε θὰ ἐκαταντούσε πιά κωμικὸ νὰ τὸν κατηγορήσουμε ὅτι δὲν ξέρεי τί τοῦ γίνεται, ὅτι δὲν ξέρεи ἀπὸ γλώσσας, ἢ ὅτι δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἔχη γνώμη σὲ ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο μὲ τόση ἐπιφυλακτικότητά κἄποτε μιλεῖ καὶ τοῦ ὁποῖου μπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ καμετρήσῃ τὸ βάθος. Κοντὰ σὰυτὰ εἶναι πρώτη φορὰ πού ὁ Μπρούκμαν ἀνακατώνεται, καὶ αὐτό, ἀφοῦ ἐδιάβασε τὰ βιβλία τοῦ Κρούμπαχερ καὶ τοῦ Χατζιδάκη. Καὶ ἰδῶ ἔχο-

με τὸ δεύτερο λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ γνώμη του ἀποκτᾷ τόση σπουδαιότητα.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὰ δύο γνωστὰ βιβλία τοῦ Κρούμπαχερ καὶ τοῦ Χατζιδάκη εἶναι ὁ ἐπίλογος στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ὅλα ὅσα ἐγράφηκαν ἢ ἐτυπώθηκαν σχετικὰ, συνοψίζονται, ἐξετάζονται, ξαναλέγονται ἢ συγκεφαλαιοῦνται στὴς ἀφθονες μέσα σελίδες τῶν δύο ἔργων· ὅ,τι ἀνθρωπίνως ἦτο δυνατό, ὅτι ἕνας ἀνθρώπος μποροῦσε νὰ πῇ γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τίς δύο θεωρίαι, βρίσκεται ἐκεῖ μέσα.

Ἡ γλαφυρὴ μελέτη τοῦ Κρ. μὲ τὴ μοναδική τῆς μεθοδικότητα καὶ διαύγεια, ἀφοῦ μᾶς εἰδείξε τὸ ζήτημα στὴν ἐξελίξιν του, τὸ ἐγύρισε ἀπὸ ὅλες τίς μεριές, ἐζήτησε νὰ δείξῃ τὴν ἐπιτακτικὴ καὶ ἀναπόδραστη ἀνάγκη τῆς Μεταρρυθμίσεως, εἰδείξε σὲ γενικὲς γραμμὰς τὸ δρόμο πού πρέπει νὰ πάρωμε ὡς πού νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο καὶ νὰ πιτύχωμε τὴ σωτηρία λύση, εἰδείξε καὶ τὰ τρωτὰ πού ἔχει κατὰ τὴν ἰδέα του ἕνας βίαιος ριζοσπαστικὸς.

Ἡ πολυσέλιδη ἀπάντησις τοῦ Χ. ἐζήτησε νὰ φυσήξῃ καινούρια ζωὴ στὴν ἱστορικὴ θεωρία, κοντὰ στὰ παλιὰ ἐγύρισε νὰ φέρῃ καινούρια ἐπιχειρήματα γιὰ βοήθεια, ἐζήτησε νὰ στηριχθῇ στὴν ἀντίσταση καὶ τὴν ἀποκρουστικὴν στάσιν τῆς κοινῆς γνώμης μὲ τὴν παράθεσιν γνωμῶν ἐφημεριδογράφων, βουλευτῶν, λογίων καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ καθεστὼς καὶ τὴ λογία παράδοσιν, πολεμῶντας τὴ Μεταρρύθμισιν ἴσχι στὴ βάση τῆς, στὰ θεμέλιά τῆς, ἀλλὰ σὲ λεπτομέρειαι, σὲ λέξεις, σὲ μικροῦ-περβολές.

Καὶ οἱ δύο συγγραφεῖς εἶχαν γράφοντας ὅλην τὴν πολεμικὴ φιλολογία περασμένων χρόνων καὶ μᾶς ἔφεραν ὅλα τὰ δυνατόν ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν γνώμην τους. Ἐνῶ δὲ ἀνέκουν ὁ καθένας τοὺς μετριοπαθέστερους ἀντιπρόσωπους τοῦ κόμματος πού ἀντιπροσωπεύουν—ἀφοῦ καὶ ὁ Χ. ἐπροσπάθησε νὰ νερώσῃ ὅσο μποροῦσε τὸ ἔκραςτο δηλητήριο τοῦ ἀτικισμοῦ τῆς περασμένης γενεᾶς καὶ ὑποστήριξε, θεωρητικὰ τοῦλάχιστον, τὴν πιὸ ἀπλούστερη μορφὴ τῆς Καθαρεύουσας, καὶ ὁ Κρ. ζητεῖ τὴ μεταρρύθμισιν ὅσο τὸ δυνατόν ὁμαλότερη, χωρὶς βίαια πηδήματα καὶ μεγάλα ξαφνίσματα—μόλα αὐτὰ, τὰ δύο αὐτὰ ἔργα εἰδείξαν ὁλοφάνερα τὸ μεγάλο φάσμα πού χωρίζει εἰς δύο ἀντιλήψεις, εἰς δύο θεωρίαι, εἰς δύο θρησκείαι. Ἐδείξαν ὅτι Παράδοσιν τύπων καὶ Ζωὴ εἶνε δύο ξεχωριστοὶ θεοὶ πού δὲν χωροῦν στὴν ἴδια ἐκκλησία. Ἐδείξαν πὼς τυφλὴ προ-

σῆλωση στὰ περασμένα, πὼς κάρφωμα σὰυτὰ, (ἀπὸ πρόληψιν εἴτε ἀπὸ συμβιβασμὸ τῆς προλήψεως) καὶ μέλλον τοῦ ἔθνους, σὲ καθεμίᾳ ἀπὸ τίς ἐκφάνσεις του, δὲν συμβιβάζονται. Ἐδείξαν—γιὰ ὅσους ἐννοεῖται τὸ εἶδαν—ὅτι συμβιβασμὸς δὲν χωρεῖ μεταξὺ στίς δύο ἀντιλήψεις.

Τὸ βιβλίον τοῦ Χατζιδάκη ἐδημοσιεύθηκε—σὲ περίληψιν—καὶ γερμανικὰ, καὶ περιμένεται ἡ γνώμη τῶν Γερμανῶν. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως πού κατέχει ὁ Χ. στὴν ἐπιστήμην καὶ τῆς θέσεως πού κατέχει τὴ γραπτὴ γλῶσσα καὶ τοὺς ἱστορικοὺς λόγους, φυσικὸ ἦτο νὰ σχοληθοῦν μὲ αὐτὸ καὶ οἱ Γερμανοὶ σοφοί, ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ Χ. εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν ἀπ' τοὺς ὁπαδοὺς τῆς Καθαρεύουσας, ὁ ὁποῖος μένει ἀπάνω σὲ ἐπιστημονικὸ ἔδαφος, καὶ σὲ συζήτησιν λογικὴ, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ συνεννοηθῇ.

Καὶ ἡ γνώμη τῶν ξένων δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. Πρῶτος ὁ ἐλληνοστῆς Κ. Dieterich, ὁ καθηγητὴς τοῦ Χαίντελμπεκ, ἀπαντᾷ ὅτι ἀβλέπομε ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ· ὁ μέγας ὄγκος τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων εἶναι ἀκόμη βουτηγμένος ὁλόκληρος ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς γραμματικῆς γλώσσας σὲν ἀνατολικὸν εὐρωπαϊκὸν μεσαιῶνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πρὸ πολλοῦ ἐλευθερώθηκαν Ρῶσοι, Ρουμῶνες καὶ ἰσχυροὶ Σλαῦοι, λαοὶ τοὺς ὁποῖους κοιτάζουν οἱ Ἕλληνες μὲ τέτοια περιφρόνησιν. Ἄν ὁ Χατζιδάκης περσάδεχεται γιὰ τὴν ἐλληνικὴν γραπτὴν γλῶσσαν ξενικὰς συνθήκας, διαφορετικὰς ἀπὸ ὅλες τίς ἄλλας, φέρεται πὼς δὲν ξέρεи ὅτι αὐτὲς οἱ ξενικὲς συνθήκαι δὲν μπορεῖ πρὸ νὰ εἶναι συμπτώματα κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς σαπίλας καὶ ὅτι ἂν τυχόν ὁ Ἕλληνοστῆς λαὸς φαντάζεται ὅτι ἡ γλῶσσα πού γράφει εἶνε ζωντανή, τότε καθεταὶ σ' ἑνὴν κλάδον τῆς Εὐρώπης πού ἔχει πρὸ πολλοῦ ξηραθῇ καὶ μαρσθῇ.

Ἐπειτα ἔρχεται ὁ Thumb, ἐλληνοστῆς καὶ αὐτὸς, καθηγητὴς στὴν Μάρμπουργκ. Σὲ μιὰ διεξοδικῇ βιβλιοκρισίᾳ τῆς «Ἀπαντήσεως» (τοῦ Χ. Neue Jahrbücher für des Klass. Altertum. 9(1906) τευχ. 10) ἀπαντᾷ κοντὰ στὰ ἄλλα: «Ἡ νεοελληνικὴ γραπτὴ γλῶσσα περσάδεχεται καὶ δὲν εἶναι πιά κατάλληλὴ νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ μέσον ἐκφράσεως τοῦ ζωντανοῦ παρόντος. Τὸ ὅτι γραπτὸς λόγος εἶναι γνήσιο ἱστορικὸν προϊόν μᾶς μακριὰς ἀδιάκοπης ἀλυσίδας δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε σοβαρὸς λόγος νὰ ἐμ-

ΠΑΥΛ. Δὲν εἶν' αὐτὸ ἡ ἀλήθεια, πού μοῦ τὴ φωνάζουν ὅλοι, πού μοῦ τὴν πετοῦν καταπρόσωπα, πού ὡς τώρα μοῦπαίρνει τὴ χαρὰ, τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς μου; Τί μπορεῖς νὰ πῇς σὲ τούτα;... Μήπως κατὰ τύχην σου κάνουν ἐντύπωση τὰ λόγια μου καὶ συλλογίζεσαι, ὅτι ἐσπρωξες παραπολὺ τὰ ὄνειρά σου στὴν πραγματικότητα; Ἐ; δὲν ἀποκρίνεσαι;... Μὰ ξέρω τί συλλογίζεσαι... Καὶ πατέρας καὶ τιμὴ του καὶ ἡσυχία του εἶναι ἕνα μεγάλο μηδενικὸ μπροστὰ στὴ χαρὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Στέφανου... Ἐ; δὲν εἶν' ἀλήθεια αὐτό;

ΕΕΝ. Μ' ἔβρισες ὅσο δὲν παίρνει!... μὰ ὅχι!... εἰσαι πατέρας μου!

ΠΑΥΛ. Κι' ὅμως δὲν τὸ συλλογίστηκες τὴν ὥρα, πού ἔπρεπε!

ΕΕΝ. Πατέρα!

ΑΝΝΑ. Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐδῶ.

ΠΑΥΛ. Κ' ἐσύ!... ἔπρεπε νὰ ἔρθης καὶ ἐσύ γιὰ νὰ τὰ ποῦμε καλύτερα, νὰ νοιώσω βαθύτερα τὸν πόνο καὶ νὰ κάμετε ἀγριώτερη τὴ μοναξιά μου.

ΑΝ. Ἐσύ μᾶς διώχνεις ἀπὸ κοντὰ σου.

ΕΕΝ. Ὅχι!

ΠΑΥΛ. Κατορθώσατε κείνο, πού θέλατε· μοῦ δόσατε τὰ χέρια καὶ μ' ἔχετε τώρα παιγνίδι σας.

ΑΝ. Παῦλο! γύρισε στὸν ἑαυτὸ σου κράτησε τὸ λογισμὸ σου ἐκεῖ πού πρέπει.

ΠΑΥΛ. Δὲ μπορῶ... δὲ μ' ἀφίνετε. Μοῦ πήρατε ὅλη τὴ σκέψιν μου, κάθε δύναμιν γιὰ τὴν ἀντίστασιν στὴ μοῖρα... Δὲν εἶμαι πιά ἐγὼ ὁ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου. Δὲ μ' ἀφίνετε ἐσεῖς νὰ πολεμήσω τὴ μοῖρα. Τώρα, θέλω δὲ θέλω, εἶμαι δικός της.

ΑΝ. Ρίξε μιὰ ματιὰ τὰ περασμένα νὰ ξαναβρῇς τὴ δύναμίν σου, τὴν περηφάνειάν σου, τὸ καθεστὸς πού νομίζεις, ὅτι τόχασες, μὰ πού μένει ἀνέγγιχτο καὶ φωτεινόν.

ΠΑΥΛ. Στὰ περασμένα! στὰ περασμένα! καὶ αὐτὰ μοῦ ρίχνουν τὸ δυνατό φῶς τους καὶ στὰ τωρινὰ καὶ βλέπω πὼς ἡ μοῖρα τὸθελὲ νὰ ῥῥθῃ στιγμὴ πού νὰ φοβηθῶ τὴ ζωὴ ἐξαιτίας σας, νὰ τὴ μισήσω, νὰ μισήσω τὸν ἑαυτὸ μου, ὅλους...

ΕΕΝ. Πατέρα! κράτησέ μας στὴ ζωὴ!

ΠΑΥΛ. Ἀνάθεμά την! ἀνάθεμά την!...

ΕΕΝ. Πού πηγαίνει ἔτσι;

ΑΝ. Νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἑαυτὸ του μονάχος του.

ΕΕΝ. Τίποτα πιά δὲ θὰ μᾶς φέρῃ τὴν παρηγοριά. Ὅλα εἶναι τόσο σκεπασμένα ἀπὸ τὴν σφοδρά!

ΑΝ. Παιδί μου, μὴν ἀπελπίζεσαι. Νοιώθω πὼς ἐγὼ τώρα ζῶ ἀληθινὰ καὶ ἀπὸ τὴν πίκρα τὴ δική

σου, ἀπὸ τὴν ἀδικία καὶ ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ πατέρους σου ξαναγεννιέμαι καὶ παίρνω δύναμιν γιὰ νὰ σὰς φέρω στὴ γαλήνιν ζωὴ. Εἶμαι ἡ μητέρα, πού θὰ σκορπίσῃ γύρω σας καὶ πάλιν τὴ χαρὰ, τὴν ἀγάπην.

ΕΕΝ. Ὑστερ' ἀπὸ τόση δυστυχία;

ΑΝ. Ἡ δυστυχία μοῦ ἀντίγει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ βλέπω τὸ δρόμον, ὅπου πρέπει νὰ σὰς οδηγήτῃ γιὰ νὰ φτάσεις στὴ χώρα τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς πιστοσύνης στὸν ἑαυτὸ σας.

ΕΕΝ. Μοῦ σφίγγει κατὶ τόσο τὴν καρδιά, ὥστε νοιώθω πόνο βαθύ σὰν νὰ ἔσφαλα ἀληθινὰ.

ΑΝ. Καημένο μου παιδί... Ἡ παραφορὰ τοῦ πατέρους σου σὲ συνεπῆρε μαζί της.

ΕΕΝ. ὦ! ἀθελά μου πιστεύω, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀφορμὴ ὅλης αὐτῆς τῆς συμφορᾶς.

ΑΝ. Ὅχι· μὴν ἀφίνης τὴν ἀπελπισία καὶ τὸ φόβον νὰ ριζώνεται μέσα σου. Περήφανη καὶ ἐσύ ἀντιστάσου μαζί μου στὴν τρικυμία, πού γλήγορα θὰ περάσῃ· ἔτσι μονάχα θὰ σώσουμε καὶ τὸν πατέρα σου. Κι ἂν αὐτὸς νομίζῃ, ὅτι ἐγὼ τόσα χρόνια δὲν ἤμουν δική του, θὰ τὸν κάμω νὰ ἰδῇ σὲ μιὰ στιγμή, ὅτι ἤμουν κατὶ περισσότερο ἀπὸ δική του.

ΕΕΝ. Φοβάμαι, πὼς δὲ θὰ τὸ ἰδῇ· δὲν τὸν ἀφίνουν· ὁ κόσμος δὲν θὰ τὸν ἀφίση νὰ τὸ καταλάβῃ.

ποδίσση τούς Ἕλληνας νάλλάξουν γλωσσική μορφή... Καί οἱ Κινέζοι βέβαια σέβονται τήν ἱστορική παράδοση σάν κανένα φεῖ ! σάν κάτι αἰώνιο καί ἀμετάβλητο, μὰ καί ὁ σημερινός τους πολιτισμός δέν εἶναι ἀλλοιώτικος.

Ἡ ὅλη ἡ ἀντιδραστική συμπάθεια αὐτῆ ἐγείνει τῆς μόδας καί δικαιολογῶν μέ τὸ αἰστορικῶς παραδεδομένον τήν ἀντίστασίν τους στοὺς νεωτερισμούς. Ἄν ὅλος ὁ κόσμος εἶχε τέτοιες κινέζικες ἀντιλήψεις, τότε θά εἴχαμε ἀκόμη στή δυτική Εὐρώπῃ τὸν ἀπολυταρχισμό τῆ δουλείας, τὴν Ἱερὰ Ἐξέταση καί τόσα ἄλλα, θά μεταχειρίζομασθε ἀκόμη, σάν στὸν Μεσαίωνα καί τὴν Ἀναγέννηση τῆ λατινική γιά γλώσσα γενική, λογία καί ἐπιστήμη.

Ἄν ὁ Ἕλληνας γρ. λόγος εἶναι γλωσσικολογικός ἢ πεθαμένος γλωσσ. τύπος δέν ἀνασκειάζεται ἀπὸ ὅσα λέγει ὁ Χ...» Ἀντιλαμβάνομαι πὺ δέν μπορῶ νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν Χ. Ὁ ἐξέλεπα μὲ περισσότερη εὐχαρίστηση τὸν τιμημένο σοφὸ στὸ στρατόπεδο ἐκείνων πὺ θέλουν νὰ ξαναδώσουν στή ζωντανή γλώσσα τὰ λογοτεχνικά της δίκαια καί περιμένουν ἀπὸ δῶ νὰ ζωογονηθῇ ὅχι μόνον ἡ γραμματεία ἀλλὰ ὁλόκληρος ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τοῦ λαοῦ των. Δέν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία, ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ χρειάζεται κίρσιμα· εἶναι ἡ πνευματικὴ ξεραῖλα συνέπεια τῆς κυριαρχίας τῆς Καθαρ. Ἡ μήπως εἶναι ἡ καθαρ. σημάδι πνευματικῆς καταπτώσεως;

Καί τὰ δὺ ἀκούουν κάποιον ἀμειβαία ἀλληλεπίδραση. Ὅποιος ὅμως ἔχει τὴν πεποίθησιν μὲ μιὰ εὐτυχὴ μεταρσίωση τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ πῇ καί τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐρωτήσεώς μας καί νὰ παραδεχτῇ, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ θά βγάλῃ καινούρια λουλούδια, μόνον ἀποτινάξουν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πάνω τους τὴς ἀλυσίδες ἐνὸς ψεύτικου Κλασικισμοῦ—εἰδεμὴ πρέπει νὰ φοβούμεθα ὅτι ὁ Ἑλληνισμός θά υποσκελισθῇ ἀπὸ τὰ νεώτερα ἔθνη τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμου, τὰ ὅποια βρίσκονται μὲν γιά τὴν ὥρα χαμηλότερα, ἀλλὰ εἶναι γυρισμένα στὸ Παρίσι καί τὴ δροσίαν του.

Ἀκόμη μεγαλύτερη βαρύτητα ἔχει ἡ γνώμη τοῦ Βρουκχάους καί αὐτὴ δὲ δέν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τί ἄλλες. Ἀφοῦ μὲ ζωηρὰ χρώματα ζωγραφίζει τὸ δόξιο χάσμα πὺ κάποτε ἐπέρχεται μεταξὺ τοῦ γραπτοῦ λόγου καί τῆς ζωντανῆς λαλιᾶς, ἀφοῦ δείχνει τὰ μεγάλα κινὰ πὺ ἀκολουθοῦν γιά τὸν πολιτισμὸ τοῦ ἔθνους, τὸν κατώτερο λαὸ, τοὺς μορφω-

μένους, τὴν κοινωνικὴν ζωὴ ὁλόκληρη, τὴ λογοτεχνία, προσθέτει· «Ἄν ἐπῆλθε αὐτὴ ἡ ἵνωση κατὰστασι καί ἐγενε κληρονομικὴ, γιά τὸ ἔθνος πὺ δέν θέλει νὰ μείνῃ σημεντικὰ πίσω στήν σταδιοδρομία τῶν πολιτισμένων λαῶν, δέν ὑπάρχει σπουδαιότερο ζήτημα παρὰ ἂν θά εὔρη τὴ δύναμιν νὰ βυζάσῃ» τὴν παράδοσιν καί νὰ ξαναγεννηθῇ μὲ τὴ φυσικὴ γλώσσα τοῦ παρόντος.

Εἶναι παραξένο, λέει παρακτῶ, ὅτι ἕνας λαὸς πὺ θέλει νὰ θεωρηθῇ πολιτισμένος, καί τοῦ ὁποῦ ἡ γραπτὴ γλώσσα ἐξεκόλλησε ἀπὸ τὴ λαϊκὴ χίλια πεντακόσια χρόνια τώρα καί περισσότερο, ὅτι αὐτὸς ὁ λαὸς ὅχι μόνον δὲ δείχνει καμμία διάθεσιν νὰ ἐναρμονίσῃ ὅπως πρέπει πάλι τὴν τωρινὴν του γραπτὴ γλώσσιν στὸ λαϊκὸ ἰδίωμα, ἀλλὰ καί ἀποκρούει κατ' ἀρχὴν καί μὲ ἀγανάκτησιν τίς προσπάθειες πὺ κάνουν εἰκοσι χρόνια τώρα ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν μέσην του μὲ μεγάλη μόρφωσιν, μὲ σκοπὸ νὰ ξανακερδίσουν ὅ,τι χάθηκε ἀπὸ ἀμέλεια. Ὁ Κρούμπacher ἔχει σὰ κύρια σημεῖα δίκιο (ὅτι οἱ γλωσσικὲς συνθήκες προξενοῦν μεγάλες ζημιὰς στὸν πολιτισμὸ καί τὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος). σφτάνει ἡ Καθαρεύουσα ἴσως βέβαια ὅχι μόνον ἂν ἡ λογοτεχνία ἡ σύγχρονον δέν μπορεῖ νὰ δείξῃ ὡς τὰ τώρα οὔτε ἕνα τέλει καλλιτέχνημα. Ὅσο βασιλεύει ἡ τωρινὴ διγλωσσία στή σημερινὴ Ἑλλάδα, εἶναι μερικὲς βαθιεῖς πληγὲς πὺ δέν μποροῦν νὰ γιατρευθοῦν.

Ἄν σήμερα ἡ πλειονοψηφία τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων πὺ εἶναι κατὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου, οἱ ὅποιοι ὅμως εἶναι ἡ μειονοψηφία τοῦ λαοῦ, ἂν δὲ βλέπῃ τὸ στραβὸ δρόμον πὺ βρίσκεται, αὐτὸ δέν ἔχει νὰ κάμῃ καθόλου. Πρέπει ἀδιάκοπα νὰ ξαναποβάλλεται ἡ ἀπαίτησις μιᾶς ριζικῆς Μεταρρυθμίσεως καί δέν ἐπιτρέπεται νὰ πῇ κανεὶς εἰς αὐτὴν πολὺ ἀργά.

Ἀρκούν τὰ λίγα αὐτὰ γιά νὰ δείξουν τὴ γνώμην τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης ἐπάνω στὸ ζήτημά μας· πῶς ξάστερη, πῶς κατηγορηματικὴ, πῶς ὁμόθυμη, πῶς ἀναστέρωτη δέν μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν περιμένῃ. Ἡ ἐτυμηγορία ὅλων ἐκείνων πὺ μίλησαν καταδικάζει, καθὼς βλέπομε, μὲ ὅλη τὴ δυνατὴ ἔμφασιν, τὴν προσκόλλησιν, τὴν κοκαλωμένην παρά-

*) Σημ. τοῦ «Νουμά». Ὅπως εἶδω, ἔτσι καί σὲ μερικὰ ἄλλα μέρη, δὲ βγαίνει καθάριον τὸ νόημα, γιὰτὶ τὸ ἄρθρον δημοσιεύτηκε σὺν «Ν. Ἀστὺ» γιομῆτο τυπογραφικὰ λάθια καί τέτις πὺ νὰ παραμορφώσουν τὸ νόημα.

δοσιν καί βροῖται ἀνεπαρκέστατα τὰ αἰστορικὰ ἐπιχειρήματα, τὰ μόνον πὺ βαστοῦν ἐκὼς μερικὸς στήν παλιὰ ἀντίληψιν.

Ὅλοι τότε μᾶς προμαντεύουν εὐελπί μέλλον, γραμματεϊακὴν, κοινωνικὴν καί ἔθνικὴν εὐδοκίμησιν, μόνον πιάσῃ γερὲς ρίζες ἡ Μεταρρύθμισις. Ἀς ἐλπίσωμε καί ἐμεῖς μαζί μ' αὐτοὺς, ὅτι δὲ θάρρησωμε νὰ κόψωμε ἄφθονα λουλούδια καί νὰ συναξώμε πλούσιους καρπούς.

Δικός σου

M. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Ἡ Κοινὴ Γνώμη

ΤΑ ΓΑΡΔΙΚΕΙΑ

Ἀγαπητὲ Νουμά,

Τὸν ξέρεις τὸ Γαρδικίον, τὸν καθηγητὴ τοῦ Ἀρσακείου; Ἄν δέν τὸν ξέρεις, πολὺ χάνεις. Ἐμεῖς πὺ τὸν ἔχομε κάθε μέρα καί τὸν γλεντᾶμε, πρέπει νὰ σοῦ τὸν συστήσωμε. Ὁ Γαρδικίας εἶναι δάσκαλος ἀπὸ κείνους πὺ οὐνεύονται ν' ἀναστήσουν τὸν ἀρχαῖον κόσμον καί μαζί τὴν «ἐμμελῆ» γλώσσιν τοῦ Ξενοφώντος. Καταλαβαίνεις πὺ γύρω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἰδέαν τοῦ ὅλα τὰ σημερνὰ τοῦ φαίνονται ἐλκεῖν καί τρισεῖς, καί περισσότερο ἀπ' ὅλα, βέβαια, ἡ κουβέντα μας καί ἡ γλώσσα μας ἡ ἀληθινή. Λοιπὸν θέλει νὰ μᾶς κάμῃ σάν καὶ λόγον του, καί μεῖς τὸν κάνουμε νάν τὸ πιστέψῃ, γιά νὰ ἔχομε τὸ καθημερινὸν τρικουβερτο γλῆντι. Ἐρχεται μέσιν στήν τάξιν, καί γιά ν' ἀρχίσῃ τὸ μάθημα λέει ἀποτεινόμενος σὲ καμιά ἀπὸ μᾶς «Ἐξέλθε, ὦ μαθήτρια, στήθιν καί ἀνάγνωθι». Ἀρχίζουμε τὰ γέλια· μᾶς βλέπει καί, βρίζοντας μας, «Κτένα» μᾶς λέει. Βλέπεις εἶναι πρόστιχο, χυδαῖον τὸ «κτένη», μὰ ἔτσι τὸ ἀσυναίρετο· τί εὐγένεια μυρίζει! Ἀνοίγει καμιά ἀπὸ μᾶς τὸ στόμα της πότε νὰ γελάσῃ, πότε νὰ μιλήσῃ καί· ἀμέσως ὁ Γαρδικίας «Τὸ στόμα ὡμῶν κρατεῖτε πάντοτε σμενχὸς καί οὐχὶ κεχηνός». Κι' ὅταν δέν ἀκούσῃ καλὰ καμιά φράσιν τῆς ἐξεταζομένης τῆς λέει «Πὺς γάρ οὖν;». —Μιὰ φορὰ, Νουμά μου, ἦρθε ὁ Γαρδικίας στὸ μάθημα καταλασπόμενος ἀπὸ πᾶνον ἴσασιν κατόν. Θέλησε νὰ δικαιολογηθῇ καί μᾶς εἶπε «Προκεχωρηκυίας οὔσης τῆς ὥρας ἵνα φθάσω τὴν ὁρισμένην εἰς τὸ μάθημα,

Ἡ! πὺς μὲ τρομάζει αὐτὸς ὁ κόσμος!

ΑΝ. Περιφρόνησέ τον, ἀφοῦ δέν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ νικήσῃ τὴν κακίαν του.

ΕΕΝ. Γιατὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ μένω πιά μόνον μὲ τὸν ἑαυτὸ μου. Ἐτσι μονάχα θ' ἔβρισκα καί πάλι τὴν εἰρήνην μου.

ΑΝ. Θά τὴν ξαναβρῇς.

ΕΕΝ. Δέν τὸ εἰπίζω πιά!

ΑΝ. Ποιὸς εἶν' ἐκεῖ;

ΕΕΝ. Στέφανε;...

ΣΤΕΦ. Παραξενεύεστε πὺ ἦρθα;

ΑΝ. Ὅχι... σὲ περιμένουμε μὰ καί δέν ἤθελα νὰ ἔρθῃς.

ΣΤΕΦ. Μ' ἐσπρωχνε ἡ καρδιά μου νὰ ῥθῶ καί βλέπω ἀπὸ τὴν ὄψιν σας, ὅτι ἡ δυστυχία μεγαλώνει.

ΑΝ. Ναί· μὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀντιπαράθεσιν καί τὴν δύναμίν μας ν' ἀντισταθούμε στή δυστυχίαν αὐτή.

ΕΕΝ. Δέν ξέρω πιά σὲ τί θέσιν βρίσκομαστε. Στέφανε· μᾶς χωρίζει κάτι πὺ τὸ νομίζω δυνατότερον ἀπὸ τ' ὄνειρό μας. Τώρα, μέσα στήν πραγματικότητα πὺ μᾶς σφίγγει, βλέπω τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς μας πεθαμένην γιά πάντα.

ΣΤΕΦ. Μὰ τί ἄλλο συνέβηκε;

ΑΝ. Ἐκεῖνο πὺ ἀληθινὰ πρέπει νὰ μᾶς τρο-

μάξῃ. Ὁ Παῦλος μᾶς μίσησε καί δὲ θέλει μήτε νὰ ἰδῇ, μήτε ν' ἀκούσῃ τὴν ἀλήθειαν. Μὰ αὐτὸ εἶναι πολὺ παραξένο καί ἀνεξήγητο. Δέν τολμῶ νὰ τὸ ἐξηγήσω.

ΣΤΕΦ. Εἶδ' ἐγὼ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του.

ΑΝ. Ἐσὺ;

ΣΤΕΦ. Ναί· μοῦ εἶπε τὴν ἀφορμὴν γιὰτὶ δὲ θέλει νὰ μὲ ξαναδῇ.

ΑΝ. Κ' ἐσὺ;... καί ἐσὺ;

ΣΤΕΦ. Δέν τὸν πίστεψα.

ΕΕΝ. Πρέπει νὰ τὸν πιστέψῃς ὡς πὺ νὰ ἰδῇ τὸ ἄδίκόν του σ' ὅλους μας.

ΣΤΕΦ. Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω καί γιά ὅσα...

ΑΝ. Ὅχι ἀκόμη... καλύτερα νὰ φύγῃς.

ΣΤΑΦ. Φοβάμαι μήπως τὸ ἀπομάκρυσμά μου φέρῃ μεγαλύτερον κακό.

ΑΝ. Τί λές;... σῶπα!

ΕΕΝ. Τί φοβερὸ πρόβλημα.

ΣΤΕΦ. Ἀλήθεια... Δέν ξέρεῖ κανεὶς ποῖο δρόμον ν' ἀκολουθήσῃ.

ΕΕΝ. Παντοῦ σκοτάδι καί ὁδὸς πούθεν.

ΑΝ. Ὅχι... θά περάσῃ τὸ σύννεφο.

ΕΕΝ. Ἴσως... μὰ θά μείνῃ γιὰ πάντα ὁ ἔσκιος του.

ΣΤΕΦ. Κάπου θ' ἀστράψῃ καί μιὰν ἀχτίδα ἔξω ἀπὸ τὸ μάτι μας τὴν ἀχτίδ' αὐτὴν γιά νὰ λευτερωθούμε ἀληθινὰ ἀπὸ τοὺς δισταγμούς. Ἐλπίζω νὰ καταπεισθῇ καί κείνος, ὅτι μεγάλως μὲ τὴ φαντασία του τὰ συνηθισμένα στή ζωὴ πράγματα.

ΕΕΝ. Πρέπει νὰ τελειώσῃ ἡ θυσία πὺ ἀρχίσαμε· ἀλλιῶς ὁ θολωμένος νοῦς θά τὰ ἰδῇ ὅλα πῶς σκοτεινὰ.

ΣΤΕΦ. Φτάσαμε στήν ἀρχὴν τοῦ τέλους.

ΕΕΝ. Ὁ ὑποταχτοῦμε στὸ νόμον τῆς ἀνάγκης, ὥστε πὺ νὰ ῥθῃ καί γιά μᾶς ἡ μεγάλη μέρα τοῦ λυτρωμοῦ. Σήμερα δέν εἵμαστε παρὰ στὸ πρῶτον μὴνυμά της.

ΑΝ. Πόσο πόνο κλειοῦμε μέσα μας καί οἱ τρεῖς καί δέν τολμᾶμε νὰ τὸν φανερώσωμε.

ΣΤΕΦ. Γιατὶ φοβόμαστε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἑαυτοῦ μας.

ΕΕΝ. Δέν εἴμαστε λεύτεροι μήτε νὰ πονέσωμε.

ΣΤΕΦ. Πὺς ρίζωσε μέσα μας ὁ δισταγμὸς γιά ὅλα! Ἀπὸ τὸ τίποτα γεννήθηκε γύρω μας ἡ ἐρημιά τοῦ παντοτεινοῦ θανάτου.

ΑΝ. Σῶπα!... μὴ μᾶς κἀνῃς νὰ καταλαβαίνουμε τὴν ἀλήθειαν. Δέν ξέρω πὺς μέσα σὰ λόγια σου ἀντικρύζω τοὺς πῶς ἀπόκρυφους στοχασμούς μου.